

РОЗДІЛ 3 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ

УДК 378:53-051(438)

Наталія Бабченко

ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ФІЗИКИ У ВНЗ ПОЛЬЩІ

Статтю присвячено аналізу українських та зарубіжних лексикографічних джерел для визначення сутності та змісту таких понять як «професійна підготовка», «магістр», «магістр з фізики», «вищий навчальний заклад». Проаналізовано підходи до тлумачення цих понять українськими та польськими педагогами. Здійснено порівняння професійної підготовки магістрів з фізики в Україні та Польщі. Подано класифікацію типів польських та українських ВНЗ, які здійснюють професійну підготовку магістрів у галузі фізики. Запропоновано авторське тлумачення поняття «професійна підготовка магістрів з фізики у вищих навчальних закладах Польщі».

Ключові слова: професійна підготовка, магістр, магістр з фізики, вищий навчальний заклад.

Бабченко Н. Понятийно-терминологический инструментарий сравнительно-педагогического исследования профессиональной подготовки магистров по физике у ВУЗах Польши.

Статья посвящена анализу украинских и зарубежных лексикографических источников для определения сущности и содержания таких понятий, как «профессиональная подготовка», «магистр», «магистр физики», «высшее учебное заведение». Проанализированы подходы к толкованию этих понятий украинскими и польскими педагогами. Проведено сравнение профессиональной подготовки магистров по физике в Украине и Польше. Представлена классификация типов польских и украинских вузов, осуществляющих профессиональную подготовку магистров в области физики. Предложено авторское толкование понятия «профессиональная подготовка магистров по физике в высших учебных заведениях».

Ключевые слова: профессиональная подготовка, магистр, магистр физики, высшее учебное заведение.

Стрімкі темпи науково-технічного прогресу визначили потребу сучасного суспільства в підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі фізики. Підготовка конкурентоспроможного фахівця, здатного здійснювати кваліфіковану теоретичну, технічну та спеціальну роботу, пов'язану із застосуванням набутих знань, загальних та спеціальних компетентностей у галузі фізики, є одним із найважливіших завдань національної системи освіти. Згідно з цим, процес підготовки магістрів з фізики у вищих навчальних закладах (ВНЗ) повинен бути переведений на новий, значно вищий рівень.

Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) та ряд нормативних документів Міністерства освіти і науки України вимагають формування та застосування нових концепцій, доктрин, підходів, технологій, методів, форм та засобів до професійної підготовки магістрів. Державна політика у сфері вищої освіти України, відповідно до закону «Про вищу освіту» [4, стаття 3], ґрунтується на принципі міжнародної інтеграції системи вищої освіти України в Європейський та міжнародний простір. Тому професійна підготовка магістрів з фізики в Україні повинна враховувати передовий досвід розвинених країн світу, зокрема таких, як Польща.

Викладачі та науковці Польщі займаються активним вивченням освітніх проблем своєї країни. Про це свідчить велика кількість різноманітних науково-методичних публікацій у галузі вищої освіти. Це дослідження таких провідних науковців та викладачів-практиків, як Т. Левовицький, Р. Пахочіньський, Ю. Дорошевська та інші. Аналіз праць українських науковців вказує на зростання інтересу вітчизняних педагогів до особливостей системи вищої освіти в Польщі. Професійна підготовка магістрів у Польщі розглядається в працях А. Василюка, В. Павловської, Р. Пасічника, Є. Вільчковського та ін.

Слід констатувати, що в українській науковій літературі ще не проведено всебічного конструктивного аналізу професійної підготовки магістрів з фізики у ВНЗ Польщі. Не було розглянуто змісту та сутності поняття «професійна підготовка магістрів з фізики у ВНЗ» та не запропоновано його тлумачення.

Мета статті – проаналізувати досвід професійної підготовки магістрів з фізики у ВНЗ Польщі; здійснити аналіз українських та зарубіжних лексикографічних джерел для визначення сутності та

змісту поняття «професійна підготовка магістрів з фізики у вищих навчальних закладах Польщі».

Процес професійної підготовки магістрів з фізики у ВНЗ Польщі не може бути розглянутий без урахування змісту основних понять дослідження. Характеристику розпочнемо з аналізу поняття «професійна підготовка». Варто зауважити, що розкривати зміст понять дослідження ми будемо з опорою на польськомовні, англійськомовні та українськомовні нормативні, наукові джерела, у яких урахувано результати досліджень провідних учених, присвячені питанню професійної підготовки магістрів з фізики.

Розглянемо, як трактують поняття «професійна підготовка» українськомовні джерела. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» розглядає поняття «підготовка» як запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності. А термін «професійна» – у двох значеннях: як прикметник до слова «професія», що вживається в значенні «пов'язана з певною професією»; та як прикметник до слова «професіонал» [1, ст. 167, 995]. Тобто можна сказати, що професійна підготовка – це набуття запасу знань, навичок, досвіду, пов'язаного з певною професією в процесі навчання й практичної діяльності, метою якої є підготовка професіонала. Професіонал – суб'єкт професійної діяльності, який має високі показники професійної діяльності, високий професійний і соціальний статус, систему особистісної і діяльнісної нормативної регуляції, яка динамічно розвивається, він постійно націлений на саморозвиток і самовдосконалення, на особистісні й професійні досягнення, що мають виробниче і соціальне значення [5, ст. 164]. Н. Герасимова, Н. Косярум, В. Король, О. Савченко в «Словнику-довіднику з педагогіки і психології вищої школи» трактують поняття «професійної підготовки» як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [5, с. 161].

Схоже трактування поняття «професійної підготовки» подано в «Українському педагогічному словнику». Окреслене поняття ототожнюють із поняттям «професійна освіта»: підготовка в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній із галузей народного господарства, науки, культури [2, с. 275].

«Український педагогічний енциклопедичний словник» дає таке визначення «професійної підготовки» – система професійного навчання, метою якого є прискорення набуття людиною, що навчається, навичок, необхідних для виконання певної роботи, групи робіт [2, с. 384].

О. Аніщенко розглядає «професійну підготовку» як процес формування в ході навчання та практичної діяльності готовності до компетентного виконання функціональних обов'язків, що оплачуються [3, с. 742].

Більш широке визначення дає В. Рибалка, розглядаючи «професійну підготовку» як планомірні, організовані заходи, спрямовані на засвоєння трудових, професійних знання, оволодіння вміннями і навичками, формування професійно важливих якостей особистості, що відповідають вимовам професії [3, с. 676].

Т. Танько у своєму докторському дослідженні пропонує таке трактування «професійної підготовки»: система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне до її виконання [7, с. 112].

Одне з найповніших тлумачень поняття «професійної підготовки» знаходимо в «Словнику термінів з професійної освіти» за загальною редакцією О. Шапран, де авторський колектив трактує «професійну підготовку» як неперервний і керований процес набуття майбутніми фахівцями сукупності спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії. За словами авторів, термін «професійна підготовка» використовується у двох значеннях: широкому – як організація навчання професійних кадрів; і вузькому сенсі – як прискорена форма набування професійних навичок [6, с. 188].

Проаналізуємо визначення поняття «професійна підготовка» в іншомовних джерелах. «Міжнародна енциклопедія освіти» розглядає поняття «професійна підготовка» як набуття певних знань та умінь, притаманних для певної спеціальності та з метою виконання конкретної роботи [8, с. 204].

«Словник польської мови» за редакцією Б. Дорошевського та «Великий словник польської мови» визначає поняття «професійна підготовка» (*zawodowie, fachowie, profesjonalnie przygotowanie*) як здобуття в процесі навчання ґрунтовних знань та високих умінь для професійної діяльності в певній галузі; процес навчання спеціалістів у певній професійній царині. Під «спеціалістом» (*specjalista*) розуміють людину, яка володіє ґрунтовними знаннями, вміннями, навичками, якостями в певній галузі або спеціальності (у сфері професійної діяльності). Також слово «спеціаліст» можна трактувати як знавець, професіонал у певній галузі (*fachowiec, profesjonalista*) [9; 11].

Узагальнивши вітчизняні та іноземні трактування поняття «професійна підготовка», ми під «професійною підготовкою» розуміємо цілеспрямований процес здобуття певної професійної кваліфікації за відповідною спеціальністю, що включає в себе оволодіння певною системою професійних знань, умінь, навичок, якостей, норм поведінки, розвиток професійної компетентності, формування прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, професійної готовності та самостійності для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності.

Проаналізуємо трактування поняття «магістр». Слово «магістр», згідно з «Великим тлумачним словником», означає (з латинської *magister* – начальник, учитель): 1) у середні віки – голова духовного лицарського ордену; 2) у Візантії – придворний титул; 3) у середньовічній школі – викладач «семи вільних мистецтв», пізніше – ступінь випускників філософських факультетів університетів; 4) в деяких країнах – перший учений ступінь, що присуджується після спеціального іспиту та захисту дисертації; учений ступінь, середній між бакалавром та кандидатом (або доктором наук); присуджується бакалаврам після додаткового курсу навчання та спеціального іспиту [1, с. 502; 3, с. 468; 2, с. 267; 6, с. 125; 5, с. 107].

Закон України «Про вищу освіту» дає таке визначення: «магістр» – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні (магістерському) вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми [4, стаття 5].

«Міжнародна енциклопедія освіти» говорить, що «магістр» – це людина, яка отримала «магістерський ступінь». Зі свого боку, «магістерський ступінь» трактується як ступінь, що присвоюється по завершенні програми на підставі ступеня бакалавра [8, с. 1537].

У польських наукових джерелах поняття «магістр» (magister) трактується як особа, яка здобула професійний ступінь, закінчила навчання на другому академічному рівні, написала й захистила необхідну наукову роботу та здала передбачений процедурою вищого навчального закладу заключний іспит [9; 11].

Проаналізувавши в польській науковій літературі всі підходи до трактування поняття «магістр», даємо йому таке визначення: професійний ступінь, який присвоюється випускникам II рівня навчання або Єдиного магістерського рівня після успішного захисту магістерської роботи та складання передбачених вищим навчальним закладом магістерських іспитів.

Щодо поняття «магістр з фізики», то в Польщі магістр з фізики або в галузі фізики – це особа, яка здобула професійний ступінь магістр чи магістр-інженер, навчаючись на II рівні за напрямом «фізика» (kierunek studiow fizyka).

Професійна підготовка магістрів з фізики як у Польщі, так і в Україні здійснюється в певних вищих навчальних закладах. Термін «вищий навчальний заклад» відповідно до статті 1 закону України «Про вищу освіту» означає окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів та здібностей [4, стаття 1]. В Україні здійснюють підготовку магістрів такі вищі навчальні заклади: університет, академія, інститут.

Вищий навчальний заклад у Польщі (uczelnia, szkoly wysze) – це установа, що надає вищу освіту, створена в порядку, встановленому законом. Залежно від юридичного статусу засновника, способу створення і джерела фінансування, ВНЗ Польщі поділяються на державні – створені відповідним органом державної влади чи державною адміністрацією і фінансуються державою; недержавні –

створені на підставі рішення міністерства юридичними чи фізичними особами, які не є органами державної влади або місцевого самоврядування, діяльність яких не фінансується державою [10, стаття 2].

Залежно від наявності або відсутності права присуджувати докторський ступінь (PhD), вищі навчальні заклади поділяються на професійні (zawodowa), які не мають права присудження докторського ступеня, але здійснюють навчання на I та II рівнях освіти; академічні (akademicka) – провадять навчання на I та II рівнях освіти та мають право присудження докторського ступеня [10, стаття 2].

Залежно від того, хто з Ради міністрів Польщі ліцензує і здійснює подальший нагляд за дотриманням положень закону «Про вищу освіту», ВНЗ поділяються на військові ВНЗ, державних служб, художні, медичні, морські [10, стаття 2].

Академічні вищі навчальні заклади здійснюють навчання студентів за I, II та єдиним магістерським рівнями освіти та залежно від обсягу й характеру повноважень із присудженням докторського ступеня (PhD) класифікуються на: університет (uniwersytet), технічний університет (uniwersytet techniczny), академія (academia), політехнічний університет (politechnika) [10, стаття 3].

У ході аналізу українських та зарубіжних лексикографічних джерел ми з'ясували, що поняття «професійна підготовка магістрів з фізики у ВНЗ Польщі» ґрунтується на розумінні таких понять, як «професійна підготовка», «магістр», «фізика», «вищий навчальний заклад» та має такий зміст. Професійна підготовка магістрів з фізики у ВНЗ Польщі – цілеспрямований процес здобуття професійного ступеня магістр на II освітньому або Єдиному магістерському рівнях за напрямом «фізика» в одному з видів ВНЗ, передбачених законом Польщі «Про вищу освіту», які надають вищу освіту за обраним напрямом, що включає в себе оволодіння певною системою професійних знань, умінь, навичок у галузі фізики, особистих якостей, норм поведінки, розвиток професійних та соціальних компетентностей, формування прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, професійної готовності та самостійності для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності.

Отже, ми проаналізували досвід професійної підготовки магістрів з фізики у ВНЗ Польщі; здійснили аналіз українських та зарубіжних лексикографічних джерел та визначили сутність та зміст поняття «професійна підготовка магістрів з фізики у вищих навчальних закладах Польщі». Також окреслили перспективи подальших досліджень в аналізі можливості та доцільності використання польського досвіду професійної підготовки магістрів з фізики у вітчизняній системі освіти.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» (2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155618/print> 1382948206521198.
5. Український словник-довідник з педагогіки і психології вищої школи / Н. Є. Герасимова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 212 с.
6. Словник термінів з професійної освіти / [авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран]. – Переяслав-Хмельницький : Видавництво К.С.В., 2013. – 276 с.
7. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Танько Тетяна Петрівна. – Х., 2004. – 503 с.
8. International Encyclopedia of Education / P. Peterson, E. Baker, B. McGaw, edit. – [Oxford] : Elsevier, Academic Press, 2010. – 6957 p.
9. Słownik języka polskiego pod red. W Doroszewskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/magister;5448709.html>.
10. USTAWA z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym [Електронний ресурс] // Dziennik Ustaw. – 2005. – Nr 164. – Poz. 1365. – Режим доступу : <http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051641365>.
11. Wielki słownik języka polskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wsjp.pl/index.php?pokaz=publikacje_media&1=15&ind=0.

SUMMARY

Babchenko N. The terminological toolkit of pedagogical comparative research in professional training of Masters of Physics in higher educational institutions of Poland.

The article is devoted to the analysis of Ukrainian and foreign lexicographical sources for determining essence and content of such concepts as «professional training», «Master», «Master of Physics», «higher education institution». The approaches to the interpretation of these concepts were analyzed by Ukrainian and Polish teachers. We have compared the professional training of Masters of Physics in Ukraine and Poland. We submitted the classification of types of Polish and Ukrainian higher educational institutions that carry out professional training of Masters of Physics. We offered the authorial interpretation of the concept of «professional training of Masters of Physics in higher educational institutions».

The professional training of Masters of Physics at universities in Poland is a purposeful process of obtaining a professional Master's degree or Unified Master's levels in «Physics» in one of the types of universities, which are prescribed by Poland's law «of higher education», that provides higher education in the selected course, which includes mastering of a certain system of professional knowledge and skills in Physics, personality traits, accepted standard of conduct, development of professional and social competencies, formation of desire for self-improvement, professional readiness and independence to carry out further efficient professional activity.

The following methods of investigation were used: theoretical (analysis and generalization of pedagogical scientific literature), empirical (observation, document examination, analysis of programs or textbook content).

The comparison method is used to compare the system of professional training of Masters of Physics in Poland and Ukraine.

We also outlined the prospects for further research to analyze the possibilities and expediency of using the Polish experience in professional training of Masters of Physics in the national education system.

Key words: «professional training», «Master», «Master of Physics», «higher education institution».

УДК 378.017.4:355-051

Андрій Бухун

**ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ: ДОПРОФЕСІЙНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ТА
СИСТЕМА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ**

У статті систематизовано теоретичні ідеї стосовно розвитку громадянської компетентності майбутніх офіцерів, проведено